

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПРОФІЛАКТИКА ДИСЛЕКСІЙ У ДІТЕЙ З ТИПОВИМ ТА
ПОРУШЕНИМ МОВЛЕННЯМ В УМОВАХ РОЗВИТКОВОГО
ЦЕНТРУ»**

Виконала:
здобувачка групи KorLs1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Николин Олена Сергіївна

Науковий керівник:
Мілевська О.П., кандидат пед. наук,
доцент, доцент кафедри логопедії та
спеціальних методик

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ ДИСЛЕКСІЙ У ДІТЕЙ.....	8
1.1. Психолого-педагогічні аспекти поняття дислексій.....	8
1.2. Готовність до опанування читання за умов типового та порушеного онтогенезу та специфіка становлення цієї навички.....	18
1.3. Сучасні науково-методичні підходи до розв’язання проблеми профілактики дислексій у дітей.....	28
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ СХИЛЬНОСТІ ДО ДИСЛЕКСІЙ У ДІТЕЙ З ТИПОВИМ ТА ПОРУШЕНИМ МОВЛЕННЯМ.....	32
2.1. Обґрунтування методики констатувального дослідження.....	32
2.2. Аналіз результатів констатувального дослідження.....	38
РОЗДІЛ III. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ДИСЛЕКСІЙ В РОБОТІ ЛОГОПЕДА РОЗВИТКОВОГО ЦЕНТРУ.....	45
3.1. Значення розвиткових центрів для розв’язання проблеми профілактики дислексій у дітей.....	45
3.2. Комплекс методів та прийомів для профілактики дислексій та вдосконалення читання у дітей з типовим та порушеним мовленням.....	49
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному розвитку суспільства зростають запити до кваліфікованої підготовки дитячого населення до здійснення активної навчально-пізнавальної діяльності, до формування у них умінь здійснювати пошук та обробку інформації, значна частина якої зосереджена у друкованій продукції.

Читацькі уміння та читацька компетентність в цілому – невід’ємна складова особистісного розвитку дитини. Підґрунтя її становлення її становлення криється у ранньому залученні дитини до взаємин з книгою, текстом, у вчасно сформованих уявленнях про значимість читацької діяльності, у розвинутих установках щодо переваг правильного читання. Тексти оточують нас скрізь: на інформаційних бордах, цінниках магазинів, вказівниках, інструкціях до фармацевтичних препаратів. Прискорення темпу життя, де кількість інформації перенасичує нас, вимагає здатності до швидкого виокремлення необхідного серед величезного інформаційного потоку.

Водночас, згідно з науковими дослідженнями, присвяченими вивченню процесу читання (праці Д.Ельконіна, Т.Єгорова, Т.Алтухової, Т.Ахутіної, Л.Цветкової, О. Гончарової, Т.Горбунцової, А.Капської, О.Копиленко, В.Науменко, Г.Олійник та ін.), опанування читання ґрунтується на сформованих вищих психічних функціях, які становлять основу його механізму: зоровий гнозис та мнезис, оптико-просторове сприймання, звуковий аналіз і синтез, фонематичне розрізнення, операції мовленнєвого структурування, мовленнєво-сміслові операції, обсяг мовно-слухової пам’яті, концентрація та розподіл уваги, мисленнєві процеси тощо.

Складність читання як психофізичної діяльності обумовлює чисельні труднощі під час навчання. У разі недостатньо сформованих передумов виникатимуть порушення читання – дислексії.

Проблематиці дислексій присвячено чимало наукових досліджень (праці Е. Данілавічюте, Л. Вавіної, В. Тарасун, Н. Копманець, В. Меліченко, О.

Мілевської, М. Поваляєвої, Т. Вісковатової, І. Прищепової, Р. Лалаєвої, О. Корнева, та ін.); предметом уваги науковців були причини та симптоматика дислексій, механізми та класифікації цього порушення, методики подолання порушень читання. Загалом, дислексії вивчались як наслідок порушень мовленнєвого, інтелектуального розвитку, як супутнє порушення у разі дисфункцій аналізаторних систем. Частотність випадків дислексій властива саме для дітей з первинною патологією мовлення: за наявності порушень вимови, фонематичного слуху, лексико-граматичної складової, навичок зв'язного мовлення ризик порушень писемного мовлення суттєвий. Усне мовлення, читання і письмо – різні сторони єдиного мовленнєвого процесу внутрішньо пов'язані, тому недорозвиток усного мовлення відобразатиметься на якості процесів читання.

Разом з цим, було виявлено, що труднощі опанування читання властиві й дітям без означених порушень у розвитку, в окремих випадках набувають хронічного характеру.

Відповідно, у корекційній педагогіці (логопедії) виокремився напрям – запобігання труднощів у засвоєння читання. Вирішення цієї проблеми передбачає розгляд широкого кола питань діагностичного, прогностичного та корекційного характеру. В цілому, наукова проблема профілактики дислексій розглядається у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі у кількох напрямках: досліджуються власне порушення читання та їх корекція (праці О. Корнева, Л. Спірової, А. Ястребової, І. Садовнікової, Р. Лалаєвої, Н. Чередніченко, М. Поваляєвої, Т. Єгорова); вивчаються питання діагностики дислексій, включно з ранньою діагностикою та діагностикою схильності до виникнення дислексій (праці О. Лурії, Т. Пічугіної, В. Ремажевської, Г. Блінової, А. Малярчук, Е. Данілавічюте, О. Корнев, Т. Фотекової, Т. Ахутіної, Л. Цветкової та ін.), розглядаються проблеми підготовки дітей навчання читання (праці Д. Ельконіна, А. Богуш, А. Винокур, Г. Каше ін.)

Опанування навичкою читання підпорядковується певним закономірностям, при яких кожна вже сформована ланка є базою для

наступної. Порушення у розвитку якоїсь ланки перешкоджатиме нормальному розвитку інших, „надбудованих” над нею ланок[1].

Залишаються проблема труднощів засвоєння читання у випадках форсування темпів опанування навички читання; неадекватної психофізичним можливостям дитини методики навчання; включення в освітній процес дітей з білінгвізмом у родинях та педагогічно занедбаних дітей, які, за наявності базових передумов до навчання в цілому та читання, зокрема, відчуватимуть додаткові труднощі. В свою чергу, останні можуть спричинити шкільну дезадаптацію, призвести до „шкільних неврозів”, знизити мотивацію до навчання. На нашу думку, у таких випадках актуальними будуть спеціальні корекційні-розвиткові технології спрямовані на запобігання дислексій безпосередньо (паралельно) з процесом навчання.

Відповідно, набуває значимості проблема розробки засобів покращення якості читання у дітей, технологій розвитку вдосконалення читацьких умінь. Особливу увагу слід приділити труднощам читання у дітей з порушеним мовленням, оскільки ця категорія є в групі ризику, а також потребує системи надання кваліфікованої і вчасної допомоги.

Висока розповсюдженість порушень читання у молодших школярів, недостатня ефективність логопедичної роботи, спрямованої на їх виявлення, попередження та корекцію обумовлюють серйозні труднощі і перешкоджають оволодінню академічними знаннями, формують девіантні форми поведінки, утруднюють соціальну адаптацію учнів.

Мета дослідження: дослідити зміст і методи логопедичної роботи з профілактики дислексій у дітей з типовим та порушеним мовленням в умовах розвитку центру.

Відповідно до мети було визначено завдання дослідження:

1) Здійснити аналіз психолого-педагогічної, логопедичної, лінгвістичної літератури з проблеми профілактики дислексій, розкрити зміст поняття „дислексія”, проаналізувати причини труднощів опанування читання та заходи їх запобігання;

2) Обґрунтувати значення технологій розвитку та вдосконалення читацьких умінь як засобів профілактики дислексій;

3) Вивчити досвід роботи розвиткового центру „Смартум” та охарактеризувати стан проблеми профілактики дислексій в умовах цього центру;

4) Сформувати комплекс методів та прийомів для запобігання труднощів опанування читання та профілактики дислексій у дітей з типовим та порушеним мовленням.

Об’єкт дослідження: профілактика дислексій

Предмет дослідження: методичне забезпечення з профілактики дислексій у дітей з типовим та порушеним мовленням в умовах розвиткового центру

Методологічна база дослідження: теорії формування розумових дій (П. Гальперін), розвивального навчання (Д. Ельконін), психології мовленнєвої діяльності (О. Лурія, О. Леонтьєв, М. Жинкін), наукові обґрунтування психолого-педагогічних умов опанування читання як виду писемного мовлення (В. Галкіна, М. Кольцова, О. Корнєв, І. Садовнікова, Т. Пічугіна та ін.); методики діагностики схильності до порушень читання (праці Л. Маруніч, Т. Пічугіної, Е. Данілівчюте, В. Ремажевської Т. Ахутіної, О. Корнєва, ін.).

У дослідженні були використані наступні **методи:** теоретичні – вивчення й аналіз психологічної, педагогічної і методичної (в тому числі логопедичної) літератури; емпіричні – бесіда, анкетування, аналіз продуктів діяльності, педагогічний експеримент; інтерпретаційні – кількісний та якісний аналіз експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження: центр розвитку інтелекту „Смартум”, м. Івано-Франківськ. Дослідженням було охоплено 30 дітей; 30 батьків.

Наукова новизна дипломного дослідження: уточнено і розширено уявлення про порушення читання у молодших школярів, узагальнено методи покращення якості читання.

Теоретично обґрунтовано, що дислексія знаходиться на перетині біолого-психологічних та соціокультурних закономірностей, тому для її корекції важливо застосовувати нейропсихологічні та психолого-педагогічні прийоми, які можна використати і у роботі з дітьми з неспецифічними порушеннями читання.

Практична значущість дипломної роботи. Прийоми та методи пройшли апробацію та готові впровадження. Можуть застосовуватись в освітніх центрах, на курсах і семінарах підвищення кваліфікації, педагогами і батьками як дидактичний матеріал для корекції та вдосконалення навички читання. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці нових чи вдосконаленні існуючих навчальних програм.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на щорічній звітній науково-практичній конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2021 р.); на V Міжнародній науково-практичній конференції „Eurasian scientific discussions” (Barcelona, Spain, 04.05.2022).

Публікації. Основний зміст і результати дослідження висвітлено у 1 публікації.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 3 таблиць, 6 рисунків. Основний обсяг складає 70 сторінок.

ВИСНОВКИ

Проведене нами теоретико-практичне дослідження дозволило сформулювати наступні висновки і узагальнення.

1. Проблема профілактики дислексій ґрунтується на врахуванні складної структури процесу читання, об'єктивних труднощів в опануванні читацької діяльності та наявності ризиків щодо виникнення дислексій за наявності порушень мовленнєвого розвитку у дітей. Профілактика дислексій як напрям логопедичного впливу реалізується в дошкільній логопедії і спрямована на корекцію у дітей з типовим і порушеним мовленням психічних функцій, які є базовими для читання: зорово-просторових, мовленнєвих, мнестичних, мисленнєвих.

Виявлено, що збільшення чисельності дітей з ризиком виникнення дислексій пов'язане з різними чинниками: несформованістю функціонального базису читання, порушеннями мовленнєвих функцій, особливостями протікання процесів уваги, пам'яті, мислення, соціально-психологічними чинниками, відсутністю навчальної мотивації, а також призвичаєнням дітей в дошкільному віці до статичних ігор, зокрема комп'ютерних, що позначається на закріпленні специфічного способу отримання інформації.

2. Визначено, що профілактика дислексій реалізується у кількох напрямках: медичному, педагогічному, психологічному; найповніше представлена як комплекс психолого-педагогічних (в т.ч., логопедичних) заходів з розвитку у дітей оптико-просторових функцій, оптико-гностичних процесів, збільшення обсягу зорової пам'яті та обсягу мовно-слухової пам'яті; корекції навичок звуко-буквеного аналізу і синтезу, вдосконалення лексичних та граматичних умінь; розвиток синтаксичних структур та смислового сприймання мовлення. Значною мірою логопедична профілактика дислексій стосується дошкільників з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема, порушеннями мовлення. Водночас, потреба проведення заходів з профілактики дислексій у молодших школярів у об'єктивується тим, що на

початку навчання у дітей ще недостатньо сформовані регуляторні механізми, нейропсихологічні операції програмування і поточного контролю, слабка концентрація уваги.

3. Теоретично досліджено, що профілактики дислексій потребують молодші школярі з огляду на об'єктивні труднощі опанування читання, пов'язані з недостатнім урахуванням з боку вчителя стану сформованості когнітивних функцій дітей, з інтенсифікацією процесу навчання читання, з відсутністю у методиці навчання читання технологій формування переходу від голосового читання до мовчазного, а також з випадками стресогенної тактики педагогічного впливу (необґрунтована вимогливість, жорсткість, негативне суб'єктивне оцінювання).

Проаналізовано досвід роботи корекційно-розвиткової роботи з профілактики дислексій в центрі розвитку „Смартум” та визначено, спеціально підібрані комплекси вправ ефективно розв'язують завдання нормалізації у дітей психологічного базису читання паралельно з їхнім навчанням читання та оптимізують процес вдосконалення читацької спроможності, що особливо важливо для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

4. Експериментально перевірено стан готовності до опанування читання, стан читацьких умінь у молодших та середніх школярів. Виявлено:

- присутність факторів, які обтяжують опанування читання: сімейний білінгвізм (40%), незавершені процеси фонемоутворення та складоритму (40% дітей), специфічні можливості зорової функції (20% дітей);

- несформованість стійкої навчальної мотивації, особливо у ланці читання, звуженість читацьких інтересів, схильність до уникання читацької діяльності, вживання прийомів психологічного захисту у разі збільшення обсягу читання (лінощі, відмови) – у 40 % дітей ЕГ;

- труднощі графомоторних умінь (у 50% дітей ЕГ), які є наслідком парціальної несформованості психомоторних функцій і проявлялись у неохайності письма, порушеннях утримання рядка, пропусках клітинок тощо;

- мнестичні порушення, що призводять до труднощів встановлення зв'язків між літерами і звуками-у 20% дітей ;

-зорова недостатність, що пов'язана з недорозвиненням вищих зорових функцій: зорового аналізу і синтезу -у 40 % дітей ЕГ;

-слухова недостатність, що призводить до несформованості функції фонематичного аналізу і синтезу, яка відповідає за визначення кількості, послідовності і місця звуку в слові-50 % дітей ЕГ;

-недостатність просторових уявлень, труднощі просторової орієнтації, що проявляється у труднощах виконання просторово організованих рухів, порушенні вербалізації просторових уявлень, затримці в диференціації понять ліво/право. Є необхідною умовою впізнавання і розрізнення букв.- у 20 % дітей ЕГ;

-підвищена втомлюваність під час читання, яка зумовлена нестійкістю уваги, функціональною незрілістю кори головного мозку (у 50% дітей ЕГ),

-педагогічна занедбаність, як фактор що впливає на організацію роботи дитини вдома (виконання домашнього завдання, облаштування робочого місця тощо)- .- у 20 % дітей ЕГ;

5. Запропоновано систему профілактико-розвиткової роботи з фокусом на читацьких уміннях у якості профілактичного супроводу навчання читання дітей з типовим та порушеним мовленням. Запропонована система передбачає застосування спеціальних технологій: тренування навичок безартикуляційного читання як засіб підготовки до опанування мовчазним читанням, технології подолання окорухових регресій та окомоторики як засіб підвищення показників швидкості читання у поєднанні з традиційними технологіями розвитку словникових умінь та формування навичок смислового читання. Адаптовано комплекси вправ та звань відповідно до кожного змістового напрямку запропонованої системи та сформовано банк дидактичного матеріалу.

Застосування системи профілактико-розвиткової роботи, розробленої у дипломному дослідженні, сприятиме формуванню читацьких мотивів через

зміну формату читацької діяльності, дозволить дітям зі зниженими читацькими можливостями (зокрема, з порушеннями мовлення) опанувати читання в умовах антистресу, стимулюватиме розвиток в учнів відчуття самодостатності та власної значущості у процесі засвоєння нових читацьких умінь та виконання нестандартних завдань та слугуватиме підґрунтям для розвитку у дітей читацьких умінь як „soft skills”.

Запропоноване методичне забезпечення дозволяє певною мірою розв’язати проблему профілактики дислексій на процесуальному рівні – у процесі опанування читання дітьми, виступає як дієвий засіб зменшення труднощів читання на етапах ускладнення матеріалу.

Перспективою дослідження є розробка принципово нових матеріалів для вчасної корекції дислексії та покращення вже існуючого виду читаання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахутина Т.В., Пылаева Н.М. Преодоление трудностей учения: нейропсихологический подход. СПб: Питер. 2008. 320с.:ил.Серия «Детскому психологу»
2. Баль Н.Н., Захарченя И.А. Обследование чтения и письма у младших школьников: Учебно-методическое пособие для учителей-дефектологов. Мн.: Ураджай, 2001.75с.
3. Барташнікова І.А., Барташніков О.О. Як навчити малюка читати: Тести та ігри для дітей 4-5 років/2-ге вид. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010.40с
4. Брембаті Ф. Специфічні розлади розвитку дитини та процес навчання. Практичні рекомендації для батьків і педагогів. Ф. Брембаті, Р.Доніні. Харків: Видавництво «Ранок»; ВГ «Кенгуру»,2019.160с.
5. Данілавічюте Е.А.,Ільяна В.М.,Мартиніка А.І.,Івашко О.А.,Албул О.В. Виявлення і подолання труднощів опанування навички читання в учнів загальноосвітніх навчальних закладів.Труднощі опанування навички читання:вправи для виявлення і подолання. Методичні рекомендації з виправлення недоліків читання,2016,77с.
6. Визель Т.Г. Основынейропсихологии: учебник для студентоввузов.- М.: В.Секачев,2019.-264 с., цветная вклейка 12с.
7. Вулф М. Пруст и кальмар: Нейробиология чтения (пер. с англ. Е.Ю. Мягковой), М.:КоЛибри, Азбука-Аттикус,2020.384с.:ил.
8. Горобець С.С., Гмитрук Н.М. Медико–соціальна реабілітація дітей з порушенням мовленнєвого розвитку. Якщо в дитини дислексія. Маньківка, 2009. 36с.
9. Данілавічюте Е.А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі.

Наук.-метод.зб.:Вип.5 [за ред.В.І Бондаря, В.В.Засенка].К.:Наук.світ,2004.- С.215-218.

10. Деннисон П.и Г. «Гимнастика мозга» Книга для учителей и родителей. СПб.:ИГ «Весь», 2018.320с:ил.

11. Дементій А.А. Ну прочитай хоча б сторінку...Цікаві завдання для вдосконалення техніки читання:1-2класи/А.А.Дементій.-Тернопіль: Навчальна книга-Богдан,2014.-72с.

12. Едигей В.Б. Вчися читати, малюк!-К.:Гранд, 1995.254с.

13.Егоров Т.Г.Очерки психологии обучения детей чтению.- М., Учпедгиз, 1953.СС.30-31; 32-35

14. Загальна психологія/ упоряд.: Скрипченко О.В, Доменська Л.В., Огороднійчук З.В.-К.:Либідб,2005.463 с.

15. Ільяна В.М. Попередження дислексій у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник. 2014.120 с.

16. Ільяна В.М. Технології визначення особливостей рецептивної діяльності в контексті попередження дислексій у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Дефектологія*. 2012. № 3. С. 6-10.

17. Каніщенко А.П. Система роботи над розумінням тексту у початковій школі. Тернопіль: Навчальна книга Богдан. 2010. 96с

18. Коваленко О.М. Попередження та подолання порушень письма і читання у дітей. Полтава: «Видавництво «ІнтерГрафіка» 2011.400с.

19. Козырева А.С., Яковлева В.И. Виды работы над текстом на уроке чтения. *Начальная школа*.1990.№3, с. 67.

20. Коломієць Ю.В., Ніжинська О.В. Особливості порушень писемного мовлення у молодших школярів загальноосвітніх шкіл. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. 2010. Вип. 12. С 119-123.

21. Конопляста С.Ю., Т.В.Сак. Логопсихологія. К.: Знання, 2009. 293 с.

22. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие- СПб.:ИД «МиМ».1997.286 с.(Серия «Психология детства»)

23. Корнев А.Н., Ишимова О.А. Методика диагностики дислексии у детей. Метод. пособие. СПб.:Изд-во Политехн.ун-та. 2010.72 с

24. Коченгіна М.В. Як залучити вашу дитину до читання. Х.: вид-во «Ранок».2010.80с.

25. Лазарева І.А. Проблеми профілактики оптичної дисграфії у дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія.* 2008. Вип. 9. С. 65-68.

26. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. М.:Просвещение,1969.214с.

27. Лурия А.Р. Очерки психофизиологии письма. М.:Изд-во АПН РСФСР,1950.-83 с.

28. Луцик Д. Вивчення букв першокласниками / Луцик Д., Проць М, Савчак А.. Тернопіль: Астон, 2001. 90 с.

29. Мілевська О.П. Динаміка розуміння текстів молодшими школярами із ЗПР в умовах застосування спеціальних методичних прийомів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2012. Вип. 21(2). С. 345-256.

30. Мілевська О.П. Аналіз застосування відповідей на питання у контексті вивчення розуміння текстів учнями із ЗПР. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2014. Вип. 4. С. 234-244.

31. Мілевська О.П. Особливості семантичної домінанти сприймання слова у дітей із ЗНМ. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2020. Вип. 15. С. 145-154.

32. Меліченко В.М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. *Теорія і практика сучасної логопедії: зб.наук.праць.* К.:Актуальна освіта. 2007. Вип.4. С.88-91.

33. Меліченко В.М. Стан сформованості навички в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТПМ. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка].* К., 2006. Вип. 8, т.2. С. 229-232
34. Меліченко В.М. Основні напрямки методики вивчення механізмів рецептивної діяльності молодших школярів з ТПМ. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. [за ред. В.В. Засенка].* К., 2009. Вип.11. С.175-180
35. Момоток Т.П. Попередження і подолання дислексій та дизграфій у дітей сьомого року життя: навчально-методичний посібник вчителя-логопеда. Черкаси: ЧОПОПП, 2010. –92 с.
36. Нейропсихологическая диагностика, обследование письма и чтения младших школьников. Издание 2-е, исправленное и дополненное/ Под общей редакцией Т.В.Ахутиной, О.Б.Иншаковой.-М.:В.Секачев, 2017.132с.
37. М.Нечай. Швидке читання для дітей. Книжка-тренажер. К.: Видавництво «Читанка». 2019. 64 с.
38. Ньюкиктьен Чарльз. Детская поведенческая неврология. В двух томах. Том 2/Ч.Ньюкиктьен; пер.с англ. Д.В.Ермолаев, Н.Н.Заваденко, М.А.Островская; под. ред. Н.Н.Заваденко.2-е изд.-М.:Теревинф. 2021.336 с.
39. Омарокова М.И и др. Преодоление трудностей: Из опыта обучения чтению: Кн.дляучителя.М.: Просвещение. 1990. 128с.
40. Пічугіна Т.В. Порухення письма у дітей з важкими мовленнєвими вадами. *Дефектологія.* 1998. №2. с.6-9.
41. Пічугіна Т.В. Методичні рекомендації щодо обстеження дітей із дислексією і дисграфією. *Дефектологія.* 1998 №1. С. 6-12.
42. Пічугіна Т.В. Методичні рекомендації щодо обстеження дітей із дислексією і дисграфією. Методичні матеріали на допомогу вчителів-дефектологів. Львів: ЛОНМІО.1998. С. 78-89.

43. Посібник з швидкочитання.1-4 клас (тренувальні завдання).Упорядник В.Ущенко.-Київ: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ЗІРКА».2019.64с.
44. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. К.: Генеза. 2002. 366 с.
45. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчител.—К.: Освіта, 2007.334 с.
- 46.Сак Л.А., Семенова Н.М., Харчук В.В. Навчання ранньому читанню (читання за системою ГленаДомана з дітьми раннього віку). Метод. посіб.-Тернопіль.: Мальва-ОСО, 2004.56с.
47. Сєдих Н. Специфічні порушення письма. *Початкова освіта*.2006.№10, С.14-15
48. Соціальна адаптація дітей з ООП до навчання в школі: навч.-метод.посібник (Уклад. Холодій О.М.)-Черкаси,2014-125с.
49. Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Обухівська А.Г. Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів. Вид.2-е, перероб.ідоп. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволенко Д.Г. 2006. 34с.
50. Старагіна І.П., Терещенко В.М., Панченков А.О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник. Харків: Соняшник. 2020. 176 с.
51. Стрілецька С.В. Сучасні наукові підходи до вивчення дитячої дисграфії та класифікації її видів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2010. №42. С.197-200
52. Тарасун В.В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень.К.:Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова. 2008.299с.
53. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури»: Інформаційне видання для здобувачів рівня вищої освіти магістра. Укл.М.Лапшина, Н.Ю.Родюк. Вінниця: ВДПУ. 2018. 68с.

54. Текст як лінгводидактична основа групової роботи молодших школярів. Шевчук. Л. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 7. С. 14-17
55. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. М.: «Юристъ», 1997. 256 с.
56. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник. 3-тє видання перероблене та доповнене. К.: Видавничий дім «Слово», 2014. 672 с.
57. Шеремет М.К., Коломієць Ю.В. Нейропсихологічний аспект готовності до шкільного навчання дітей з ТПМ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. Вип. 32(2). С. 240-247.
58. Шеремет М.К., Коломієць Ю.В. Нейропсихологічні засади формування мовлення у дітей з ТПМ. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Випуск №3 (2012). С. 384-392.
59. Чередніченко Н.В. Типи та механізми дисграфічних помилок у писемному мовленні молодших школярів. *Логопедія*. 2012. №2. С.94-102
60. Чередніченко Н.В., Клименко І.В., Тенцер Л.В. Порушення письма у молодших школярів: діагностика та корекція. Навчально-методичний посібник. К.: ДІА. 2016. 248 с.
61. Чернетка логопеда: матеріали для корекц.роб.звиправл.мовл.поруш.у дітей. Авт.-упоряд. Болба В.М. Тернопіль.:Мандрівець, 2019.112с.
62. Читання.1 клас. Третяк О.В.Харків:Навчальна література.2021.48 с.
63. Яцента Л.Є. Ігрові форми навчання читання першокласників. Тернопіль.:Астон. 2011.160с
64. Дислексія, або коли мозок «не влаштований читати».А.С. Івашина.[Електронний ресурс] Режим доступу: <https://archive.chytomo.com/fetysh/disleksiya-abo-koli-mozok-ne-vlashtovani-j-chitati>

65. Ігнатенко Н.В. Психологічна характеристика тексту й проблеми його розуміння [Електронний ресурс]-Режим доступу:https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkol_u/6/visnuk_19.p

66. Клінічна динаміка дисграфії і дислексії в молодших школярів у процесі проспективного дослідження. Т.П. Калашнікова, Ю.І. Кравцов. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2006. №3 (7). [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.mif-ua.com/archive/article/2520>

67. Мусійчук І.П. Нетрадиційні методи навчання читання в початковій школі [Електронний ресурс]-Режим доступу:https://hm-rmk.ucoz.ru/pedvustavka/pedideji_musijchuk.pdf

68. Решетник Р.В. Авторський посібник. Розвиток навичок читання молодших школярів. [Електронний ресурс]-Режим доступу:<http://nv-имс.edukit.zt.ua/Files/downloadcenter/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BE%D0%BA%20%D0%A1%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

69. Тенцер Л.В. Психолінгвістичні механізми виникнення різних форм дисграфії у дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Tentser.pd

70. Grigorenko E.L., Wood F.B., Meyer M.S., Pauls D.L. (2000) Chromosome 6p influences on different dyslexia-related cognitive processes: further confirmation. *M. J. Hum Genet* 66:715-723 (переклад з англ. мови)

71. Ziegler Johannes C., Perry Conrad, Ma-Wyatt Anna, Ladner Diana. Developmental dyslexia in different languages: Language-specific or universal? / Johannes C. Ziegler, Conrad Perry, Anna Ma-Wyatt, Diana Ladner. - Netherlands, 2003. - 26p.

72. Pawłowska R. Lingwistyczna teoria nauki czytania / R. Pawłowska. – Gdańsk, 1993, Wydanie II, Wyd. UG.